

men det er iøvrigt overordentlig vanskeligt at faa noget Begreb om de faktiske Forhold, idet Beretningerne er indbyrdes modstridende og ufuldstændige.

Som man kan vente sig af Forfatteren til Værket "The Soviet-Union and international Law", indeholder den her omtalte Bog en meget indgaaende Behandling af Problemet: Arktisk Suverænitet. Man faar en ganske fyldig Redegørelse for de forskellige Principper og Modifikationer af Principper, efter hvilke de i arktiske og antarktiske Egne interesserede Magter har søgt at proklamere og fastholde deres Suverænitet. Man faar en ret indgaaende Behandling af de forskellige Principper for Sektorinddeling og for de praktiske Forslag og Forlangender, som de arktisk interesserede Magter har opstillet.

"Soviets in the Arctic" er saaledes en Bog, der paa mange Maader har Bud til interesserede Kredse i Danmark.

Niels Nielsen.

Karl Haushofer: Grenzen, in ihrer geographischen und politischen Bedeutung. 279 S., 18×25 cm, 89 Kortskitser. Schriften zur Wehrgeopolitik I. Kurt Vowinkel Verlag. Berlin 1939. Pris Rm. 12,50.

I en Tid, da Grænsespørgsmaal daglig debatteres, og Grænser forsvinder og opstaar saa hastigt, at geografiske Lærebøger forældes fra Korrektur til Korrektur, vil en videnskabelig Behandling af samtlige Problemer, der knytter sig til Begrebet: Grænser, kunne regne med en vis Forhaands-Interesse. Det vil ikke svække en saadan a-priorisk Interesse for Værket, at Bogen er udsprunget af akademisk Tankegang i den Stormagt, hvis grænsereviderende Initiativ saa afgjort er det virksomste i disse Dage.

Münchener-Professoren Haushofers Bog behandler i 26 Kapitler alle Former for geografiske Grænser ud fra geopolitiske Synspunkter. Men han tilsigter noget andet og mere end en descriptiv Fremstilling deraf. Emner som: Grænsepsykologi, Grænsebevidsthed o. l. viser, at Forf. ogsaa forfølger sit Emnes Forgreninger ind paa andre Forskningsfelter under stadig Fastholden af den geopolitiske røde Traad.

Et Referat af det voluminøse Værks Indhold vil ganske sprænge en Anmeldelses Rammer, det skal derfor her forsøges gennem enkelte Eksempler at give et Indtryk af Bogens Hovedtanker og Retningslinier.

Lad det straks være sagt, at Bogen ikke er let tilgængelig, dertil

er Stofmængden, der behandles, for overvældende og Formen for koncentreret. I sine Referater af andre Arbejder er Forf. tilbøjelig til at forudsætte en mere udstrakt Orientering m. H. t. geopolitisk Litteratur, end det kan forventes af en større Læsekreds, — selv af Geografer. Naar dertil kommer, at Forf. som Elev af Geopolitikens Fader, Ratzel, ogsaa stilistisk sværger til dennes, noget filosoferende Form, vil mangan Læser maaske med Ængstelse vige tilbage i Starten, hvilket Anmelderen dog paa ingen Maade har i Sinde at foraarsage — tværtimod, dertil er Arbejdet alt for rigt paa interessante Anskuelser.

Problemer, der gentagne Gange behandles, er Grænsebegrebets Relativitet og Grænseubestemtheden. Det udredes, hvorledes den Abstraktion, der finder Sted ved Grænsers rent katografiske Fremstilling som Linier kan influere paa vor Opfattelse af selve Grænsebegrebet, idet Egenskaber som f. Eks. nøjagtig Beliggenhed og absolut Værdi ubevidst tillægges Grænser, der ifølge deres Forudsætninger er langt mere ubestemt limiterede og kun relativt værdifaste.

Ubestemthedsvariationen for en Række Naturgrænser undersøges, f. Eks. den for almindelig Opfattelse saa distinkte Grænse som Grænsen mellem Hav og Land. Denne er jo paa Lokaliteter med stærk Tidevandsforskel og jævntskraanende Terrain en ofte mange km bred Zone; — „Grænsen“ er altsaa en Landskabstype med særprægede Naturforhold, ja, med sine ejendommelige Erhvervstyper som f. Eks. Saltudvinding.

Relativiteten i Økumenens Begrænsning paavises ved en Række Eksempler. Af Faktorer, der influerer paa Begrebets Dimension, kan saaledes nævnes: Teknisk Udviklingstrin (Russiske Polarstationer), Erhvervskultur (Tibet som Anøkumene for Hinduer), historisk skiftende psykologiske Faktorer (Ovids Opfattelse af Sortehavskysten som den yderste Udørk, de senere russiske Czarers Fortrukken af samme Lokalitet som yndet Ferieopholdssted) o. s. v.

Vandskelsgrænsen nævnes som en i flere Henseender vag Grænse, idet den visse Steder kan fastlægges præcist, men ændres af Naturforholdene (Alpe-Grat f. Eks.), andre Steder kan være ganske ubestemmelig (mosedækket Plateau f. Eks.). Men hertil kommer, at Værdien af Vandskelsgrænsen er afhængig af erhvervskulturelle Faktorer; for Omraader med Vandingskultur kan denne Afgrænsningsform være naturlig og praktisk, medens den i Højfjeldsomraader med kvægavlende Befolkning kan være unaturlig og uretfærdig, stridende mod urgamle Græsningsrettigheder (Renvandringer over den svensk-norske Grænse. Anm.).

Men alle disse Betragtninger er dog kun Forpostfægtninger i Sammenligning med de Slag, Forf. udkæmper mod gangse Opfattelser af Statsgrænser. En Række polemiske Udfald mod politisk Grænsedragning uden Hensyntagen til naturlige Grænsefaktorer begrundes med Eksempler fra nyeste Tid; — Uhyrligheder, som Grænselinier gennem bymæssig bebyggede Industriegne, Linier, der deler erhvervsgeografiske Enheder, vil for de fleste let dukke frem i Erindringen.

Betragtningerne munder ud i Opfattelsen af Grænsen som Kampzone, Grænselinien som den momentane Ligevægtsstilling, bestemt ved den øjeblikkelige Intensitet af Befolkningstrykket i de af Grænsen adskilte „Lebensräume“.

Videre udformes Teorien om Grænsen som et Bælte af Landskaber med ganske specielle befolkningsmæssige Problemer, Problemer, der ikke bør behandles saa meget fra statiske som ud fra dynamiske Principper.

Grænselandet er for Statslegemet et perifert Organ med egne Funktioner, og der efterslyses Monografier af Grænseegnene med en Analyse af disse Funktioner efter de anførte Synspunkter.

Med logisk Konsekvens inddeles Grænserne i Typer alt efter Tendensen til Ændring i Tryktilstanden: Offensive og defensive Grænser, Ligevægts- og Træghedsgrænser m. m., og der gennemføres Analyser af de enkelte Typers ejendommelige Trafikforhold, Befæstningsforhold o. s. v.

I hele sin Stofbehandling og Plan er Bogen tænkt som en Propædeutik i praktisk Grænsearbejde. Grænsebevidsthedens Betydning understreges, Grænseinstinktets Værdi forklares, Videnskabens Ansvarsfølelse over for Grænseproblemer indskærpes, — saaledes anføres Norges positive Indstilling ved Udforskning af Grænsehavene (Nansen) som Modsætning til Kinas manglende Indsats paa dette Omraade.

Praktisk Grænseværn af strategisk og først og fremmest af kulturel Art ved opmærksom Pleje af alle grænsestyrkende Faktorer fremstilles detailleret. Som karakteristisk Enkelthed kan anføres Forf.'s personlige Erfaringer som aktiv Krigsdeltager angaaende Betydningen af en Landskabsdetaille som levende Hegn, hvis Anlæg eller Fjernelse, alt efter Lokalitetens strategiske Betydning, opmærksomt bør betænkes paa langt Sigt. Eller for at anføre et Eksempel paa det store Udsyn: Præciseringen af, at det bedste Grænseværn er den „wurzelfeste“ Befolkning (Erbhof-Institutionen).

Ejendommelig for Forf.'s Indstilling over for Videnskaben er Bemærkningen om Fagvidenskabens Værdi i Samarbejde med Stats-

idéen, — en Videnskab med Maal i sig selv afvises til Fordel for en ideologisk betonet. Man oplever her et Eksempel paa den akademiske Verdens Solidaritet over for det ny Riges Idéverden, — et Forhold, der ikke er uden Betydning for Forstaaelsen af samme Riges vældige Ekspansion i nyeste Tid.

Naar ny Tidsstrømninger bølger gennem den enkeltes private Interessesfære, opleves de først for Alvor intensivt. Mangen nøgtern, geografisk orienteret Læser vil føle det mærkeligt, at den objektive Videnskab, hvis Værdi blev anset for uantastelig, her saa givet deklasseres i Forhold til den faglige Indsigt og metodiske Dygtighed arbejdende i højere Magters Tjeneste, og grublende Naturer vil maaske for sig selv gentage Pilatii skeptiske Spørgsmaal angaaende veritas!

Danske Forhold berøres kun hist og her perifert, — men man opsøger jo Stederne med særlig Interesse. Salget af de vestindiske Øer betragtes som Tvangssalg, og blandt engelske Landgangslokalteter paa Kontinentet omtales „Englands Kajanlæg“ i Esbjerg! Der er vist hertil kun at sige, at Trangen til en Eksporthavn paa Vestkysten har været den altdominerende Faktor ved Esbjergs Anlæg, — „Englandskajen“ har for England Betydning ved de Varemængder, der indlades og udlosses her. Den paastaaede strategiske Interesse er illusorisk alene paa Grund af de stærkt begrænsede Besejlingsmuligheder gennem det smalle, let afspærrelige Graadyb.

Naar der endelig under Spørgsmaalet Storgodsudstyknings nævnes danske Udstykningsforetagender under Synsvinklen Grænseværn, maa det dog paapeges, at Udstykningen er et Led i hele Landets sociale Strukturændring. Det kan virke ejendommeligt at se Grundtvigs Navn fastslaaet netop i denne specielle Sammenhæng, — selv om Forf.'s Bemærkninger om hans Betydning for folkelig national Vækkelse er rigtige og vidner om en vis Orientering hos Forf. m. H. t. dansk Nationalfølelses Udviklingshistorie.

Sin Værdi har Bogen ved at give en formel Oversigt over et stort Stof og ved at paapege en Række ikke almindelig bemærkede Problemers Eksistens. At der ved Problemløsningen ofte medvirker subjektive Faktorer, der i paakommende Tilfælde influerer paa Værdien af Resultatets Objektivitet, gør ikke Værket mindre interessant som Tidsdokument betragtet. Derved demonstreres tillige til Tydelighed Forekomsten af geografiske Problemer, der vel lader sig behandle fag-metodisk med Grundighed, men næppe uden en personlig Indstilling fra Betragterens Side, hvorved Muligheden for Opnaaelse af absolut eengyldige Resultater udelukkes.

30 Sider tættrykt Litteraturhenviisning og Citatsamling vidner

om Forarbejdets Størrelse, og et 13 Siders Index gør det let for Læseren at orientere sig i Stofmængden.

Axel Schou.

V. Tanner: Die Oberflächengestaltung Finnlands. Bidrag til Kännedomen af Finlands Natur och Folk. 762 S., 23×15 cm, 442 Fig. Helsingfors 1938.

Studiet af Finlands Overfladeformer møder den alvorlige Vanskelighed, at kun ca. $\frac{1}{3}$ af Arealet er topografisk kortlagt, et Forhold, som er begrundet deri, at Kortlægningen under Fremmedherredømmet blev stærkt forsømt. Derfor maa enhver morfologisk Analyse og Beskrivelse af Finland som Helhed blive mindre eksakt end ønskelig.

Inidlertid foreligger der en hel Serie af Detailanalyser saavel af Grundfjældsmorfologien som af de løse Jordarter, hvoraf navnlig maa nævnes Undersøgelserne af det sydlige Kystland og Søplateauet samt af det allernordligste. Endvidere bør fremhæves de strukturelle, analytisk-syntetiske Arbejder fra det sydlige og østlige Finland.

Allerede tidligere har Tanner søgt at samle det litterært tilgængelige og personligt indsamlede Stof i en kort Fremstilling til Undervisningsbrug: „Suomen maantienteen käsikirja“ (Haandbog over Finlands Geografi), og paa dette Grundlag har han nu givet en Redegørelse for samme Thema i en særdeles udførlig Publikation, beregnet paa den internationale videnskabelige Verden, som har al Grund til at yde Tanner Anerkendelse og Tak for det overmaade store og betydningsfulde Arbejde, han her har udført.

Stofdispositionen er i Hovedtrækkene følgende:

- 1) Morfografien. Beskrivelse af Højdeforholdene, de absolutte og relative samt de morfografiske Hovedomraader.
- 2) Morfologien. Overfladeformerne og deres Oprindelse, derunder et Afsnit om Grundfjælds-Klippelandet, Peneplaniseringen og Detailformerne samt Sedimentregionerne ved Randene af Grundfjældsgebetet.
- 3) Morfogenien kronologisk behandlet. Landskabsformernes Udvikling, indbyrdes Sammenhæng og Alder.
- 4) Den meget udførlige Bibliografi, omfattende ikke mindre end 365 Numre, i Virkeligheden adskilligt mere, idet en Del af Numrene er kollektive.

En saadan Behandling af Finlands Overfladeformer er naturligvis kun mulig under Hensyntagen til de tilsvarende Fænomener i